

O'QUVCHILARNING O'QISHGA BO'LGAN MOTIVATSIYASINI OSHIRISHDA KORREKSION ISHLARNING AHAMIYATI

Qurbonova Navbahor Abduraxmonovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani 19-maktab psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshirishda korreksion ishlarning ahamiyati va samaradorligi tahlil qilinadi. Ta'lim jarayonida o'quv motivatsiyasining pasayishiga olib keluvchi psixologik, pedagogik va ijtimoiy omillar yoritilib, ularni bartaraf etishda maktab psixologining korreksion faoliyati muhim omil sifatida asoslanadi. Maqolada individual va guruh korreksion mashg'ulotlar, psixologik treninglar, motivatsion suhbatlar, rivojlantiruvchi mashqlar hamda ota-onalar bilan hamkorlikning o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, korreksion ishlar orqali o'quvchilarda o'ziga ishonch, mas'uliyat, maqsadga intilish va o'quv faoliyatiga nisbatan ijobiy munosabatni rivojlantirish imkoniyatlari ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari korreksion ishlarning o'quvchilarning ta'limdagi faolligini oshirish, o'quv motivatsiyasini mustahkamlash va shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: o'quv motivatsiyasi, korreksion ishlar, maktab psixologi, o'quv faoliyati, motivatsion treninglar, psixologik yordam, individual yondashuv, ta'lim samaradorligi, o'ziga ishonch, qiziqish, maqsadga intilish, o'quvchi shaxsi, psixologik korreksiya, rivojlantiruvchi mashg'ulotlar, ta'limga motivatsiya.

Kirish

Ta'lim tizimining asosiy maqsadi har tomonlama rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, bilim va ko'nikmalarni samarali egallay oladigan shaxsni tarbiyalashdan iboratdir. Ushbu maqsadga erishishda o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasi muhim omillardan biri hisoblanadi. Motivatsiya shaxs faoliyatining ichki harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, insonni ma'lum bir maqsad sari yo'naltiradi, faoliyatga undaydi va uni davom ettirishga rag'batlantiradi. O'quv faoliyatida motivatsiyaning yuqori darajada shakllanganligi o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishi, faolligi va o'zlashtirish ko'rsatkichlarining oshishiga xizmat qiladi. Bugungi kunda ta'lim muassasalarida ayrim o'quvchilarda o'qishga bo'lgan qiziqishning pasayishi, darslarda faollikning sustligi, o'quv topshiriqlarini bajarishga mas'uliyatsiz munosabat hamda bilim olishga nisbatan befarqlik kabi holatlar kuzatilmoqda. Bunday vaziyatlar o'quvchilarning nafaqat akademik muvaffaqiyatiga, balki ularning shaxsiy rivojlanishi va kelajakdagi kasbiy faoliyatiga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli

o'quv motivatsiyasini shakllantirish va uni mustahkamlash zamonaviy pedagogika va psixologiyaning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. O'quv motivatsiyasining shakllanishi turli omillar bilan bog'liq. Jumladan, o'quvchining yosh va individual-psixologik xususiyatlari, o'ziga bo'lgan ishonchi, qiziqishlari, ehtiyojlari, oilaviy muhit, sinf jamoasidagi munosabatlar hamda o'qituvchilarning ta'lim jarayonini tashkil etish usullari motivatsiya darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayrim hollarda o'quvchilarda uchraydigan xavotirlanish, o'z imkoniyatlariga ishonmaslik, muvaffaqiyatsizlikdan qo'rqish yoki emotsional zo'riqishlar o'qishga bo'lgan motivatsiyaning pasayishiga sabab bo'ladi. Bunday holatlarda psixologik korreksiya va rivojlantiruvchi ishlarni amalga oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Maktab psixologining korreksion faoliyati o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshirishda muhim vositalardan biri hisoblanadi. Korreksion ishlar orqali o'quvchilarning ichki imkoniyatlarini aniqlash, ularda o'ziga ishonch hissini shakllantirish, o'quv faoliyatiga nisbatan ijobiy munosabatni rivojlantirish hamda bilim olishga bo'lgan ehtiyojni kuchaytirish mumkin. Individual va guruhviy mashg'ulotlar, psixologik treninglar, motivatsion suhbatlar, rivojlantiruvchi o'yinlar va maslahatlar o'quvchilarning o'quv faoliyatiga bo'lgan qiziqishini oshirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, o'quv motivatsiyasini rivojlantirish jarayonida oila va maktab hamkorligi alohida o'rin tutadi. Ota-onalar tomonidan yaratilgan qo'llab-quvvatlovchi muhit, o'qituvchilarning rag'batlantiruvchi yondashuvi va psixologik xizmatning tizimli faoliyati o'quvchilarning ta'limga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartiradi. Natijada o'quvchilar o'z oldilariga aniq maqsadlar qo'yishga, bilim olish jarayonida faol ishtirok etishga va muvaffaqiyatga erishishga intiladilar. Mazkur maqolaning maqsadi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshirishda korreksion ishlarning ahamiyatini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish, motivatsiyaning pasayishiga sabab bo'luvchi omillarni aniqlash hamda maktab psixologi tomonidan amalga oshiriladigan samarali korreksion usullarni yoritishdan iborat. Shuningdek, maqolada korreksion ishlarning o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, o'quv faoliyatidagi muvaffaqiyati va ijtimoiy moslashuviga ko'rsatadigan ijobiy ta'siri asoslab beriladi. Natijada ta'lim jarayonida o'quv motivatsiyasini rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkoniyati yaratiladi.

Asosiy qism

O'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasi ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi eng muhim psixologik omillardan biri hisoblanadi. Motivatsiya o'quvchini bilim olishga undovchi ichki va tashqi sabablar majmuasi bo'lib, u o'quv faoliyatining yo'nalishi, faolligi va barqarorligini ta'minlaydi. Motivatsiyasi yuqori bo'lgan o'quvchilar darslarda faol qatnashadilar, mustaqil izlanishga intiladilar, o'quv topshiriqlarini mas'uliyat bilan bajaradilar hamda yuzaga

keladigan qiyinchiliklarni yengishga harakat qiladilar. Aksincha, motivatsiyaning pasayishi o'quv faoliyatiga qiziqishning susayishi, o'zlashtirish darajasining pasayishi va shaxsiy rivojlanishning sekinlashishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli o'quv motivatsiyasini rivojlantirish va mustahkamlash maktab psixologining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. O'quv motivatsiyasining shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillar turlicha bo'lib, ular o'quvchining shaxsiy xususiyatlari hamda tashqi muhit bilan bog'liqdir. O'ziga bo'lgan ishonchning pastligi, muvaffaqiyatsizlikdan qo'rqish, emotsional zo'riqish, xavotirlanish, o'qishdagi qiyinchiliklar va tengdoshlar bilan munosabatlardagi muammolar motivatsiyaning pasayishiga sabab bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, oiladagi nosog'lom psixologik muhit, ota-onalarning ta'limga nisbatan befarqligi yoki haddan tashqari talabchanligi ham o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun motivatsiyani oshirishga qaratilgan korreksion ishlar muammoning sabablarini chuqur o'rganish asosida tashkil etilishi lozim. Korreksion ishlarning dastlabki bosqichi psixologik diagnostika hisoblanadi. Diagnostika jarayonida o'quvchilarning o'quv motivatsiyasi darajasi, qiziqishlari, ehtiyojlari, emotsional holati va shaxsiy xususiyatlari aniqlanadi. Kuzatish, suhbat, so'rovnoma, psixologik testlar va pedagogik tavsifnomalar yordamida motivatsiyaning pasayishiga sabab bo'layotgan omillar o'rganiladi. Olingan natijalar asosida har bir o'quvchi uchun individual yoki guruhviy korreksion dastur ishlab chiqiladi. Bu esa korreksion ishlarning maqsadli va samarali tashkil etilishiga imkon yaratadi.

O'quv motivatsiyasini oshirishda individual korreksion mashg'ulotlar muhim o'rin tutadi. Individual yondashuv o'quvchining shaxsiy ehtiyojlari, qiziqishlari va imkoniyatlarini hisobga olish imkonini beradi. Psixolog o'quvchi bilan individual suhbatlar o'tkazish orqali uning ichki kechinmalari, maqsadlari va o'qishga bo'lgan munosabatini o'rganadi. Suhbat davomida o'quvchining kuchli tomonlari aniqlanadi, muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlari ko'rsatib beriladi va ijobiy o'zgarishlarga rag'batlantiriladi. Bunday yondashuv o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va o'quv faoliyatiga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Psixologik treninglar ham o'quv motivatsiyasini rivojlantirishda samarali usullardan biri hisoblanadi. Trening mashg'ulotlari davomida o'quvchilarda maqsad qo'yish, vaqtni to'g'ri rejalashtirish, o'z-o'zini boshqarish, muloqot qilish va muammolarni hal etish ko'nikmalari rivojlantiriladi. Shuningdek, motivatsion treninglar orqali o'quvchilarga muvaffaqiyatning psixologik asoslari, qat'iyatlilik va mas'uliyatning ahamiyati tushuntiriladi. Treninglar jarayonida o'quvchilar o'z imkoniyatlarini anglaydilar va kelajakdagi maqsadlarini aniq belgilashga o'rganadilar. O'qishga bo'lgan motivatsiyani oshirishda ijobiy rag'batlantirish usullaridan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega. Psixolog va pedagoglar tomonidan o'quvchilarning erishgan yutuqlarini e'tirof etish, ularni maqtash va qo'llab-quvvatlash o'quv faoliyatiga

bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi. Rag'batlantirish o'quvchida muvaffaqiyat hissini uyg'otadi va yangi natijalarga erishishga undaydi. Ayniqsa, o'zlashtirishi past bo'lgan o'quvchilar bilan ishlashda kichik yutuqlarni ham e'tibordan chetda qoldirmaslik muhimdir. Bu ularda o'z kuchiga ishonchni shakllantirishga yordam beradi.

Korreksion ishlar jarayonida emotsional holatni yaxshilashga qaratilgan mashg'ulotlar ham muhim o'rin egallaydi. Ko'plab o'quvchilarda xavotirlanish, stress va muvaffaqiyatsizlikdan qo'rqish motivatsiyaning pasayishiga sabab bo'ladi. Relaksatsion mashqlar, emotsiyalarni boshqarishga qaratilgan treninglar, art-terapiya va o'yin terapiyasi kabi usullar orqali o'quvchilarning hissiy zo'riqishi kamaytiriladi. Natijada ular o'zlarini erkinroq his qiladilar va ta'lim faoliyatida faolroq ishtirok etishga moyil bo'ladilar. Ota-onalar bilan hamkorlik motivatsiyani rivojlantirishning muhim shartlaridan biridir. Oila o'quvchining ta'limga bo'lgan munosabatini shakllantiruvchi asosiy ijtimoiy muhit hisoblanadi. Ota-onalarning farzandlarini qo'llab-quvvatlashi, ularning yutuqlarini qadrlashi va o'qishga qiziqishini rag'batlantirishi motivatsiyaning mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Shu sababli maktab psixologi ota-onalar bilan muntazam suhbatlar, seminarlar va maslahatlar tashkil etib, ularga motivatsiyani oshirish bo'yicha tavsiyalar berishi lozim.

Maktab jamoasida ijobiy psixologik muhit yaratish ham o'quv motivatsiyasini rivojlantirishga yordam beradi. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi samimiy munosabatlar, sinfdoshlarning o'zaro hurmati va qo'llab-quvvatlashi ta'lim jarayoniga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. O'quvchi o'zini xavfsiz va qadrlangan his qilgan muhitda bilim olishga ko'proq intiladi. Shuning uchun korreksion ishlar nafaqat individual o'quvchilar bilan, balki sinf jamoasi bilan ham olib borilishi maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, o'quvchilarda kelajak maqsadlarini shakllantirish motivatsiyani oshirishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Kelajak kasbi, hayotiy rejalari va shaxsiy maqsadlari haqida aniq tasavvurga ega bo'lgan o'quvchilar ta'limning ahamiyatini chuqurroq anglaydilar. Psixolog tomonidan o'tkaziladigan kasbga yo'naltirish mashg'ulotlari va motivatsion suhbatlar o'quvchilarda maqsadga intilish sifatlarini rivojlantiradi. Umuman olganda, o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshirishda korreksion ishlar muhim psixologik vosita hisoblanadi. Diagnostika, individual yondashuv, psixologik treninglar, emotsional qo'llab-quvvatlash, ijobiy rag'batlantirish va ota-onalar bilan hamkorlik kabi usullarning uyg'unligi motivatsiyani rivojlantirishning samaradorligini oshiradi. Natijada o'quvchilar bilim olishga ongli ravishda intiladigan, o'z imkoniyatlariga ishonadigan va ta'lim jarayonida faol ishtirok etadigan shaxslar sifatida shakllanadilar. Bu esa ularning akademik muvaffaqiyatlari bilan bir qatorda shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasi ta'lim jarayonining muvaffaqiyatini belgilovchi muhim psixologik omillardan biridir. Motivatsiyaning yuqori darajada shakllanganligi o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularning o'quv faoliyatidagi faolligini kuchaytiradi hamda akademik natijalarining yaxshilanishiga xizmat qiladi. Shu sababli o'quv motivatsiyasini rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash maktab psixologi faoliyatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Maqolada tahlil qilinganidek, o'quv motivatsiyasining pasayishiga turli psixologik, pedagogik va ijtimoiy omillar sabab bo'lishi mumkin. O'ziga bo'lgan ishonchning yetarli darajada shakllanmaganligi, emotsional zo'rqiqlar, muvaffaqiyatsizlikdan qo'rqiqlar, oilaviy muammolar va ta'lim jarayonidagi qiyinchiliklar o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini susaytiradi. Bunday holatlarni bartaraf etishda korreksion ishlar muhim ahamiyat kasb etib, o'quvchilarning ichki imkoniyatlarini yuzaga chiqarishga va ularni faol ta'lim jarayoniga jalb etishga yordam beradi. Korreksion ishlarning samaradorligi diagnostika, individual yondashuv, psixologik treninglar, motivatsion suhbatlar, emotsional qo'llab-quvvatlash hamda ota-onalar bilan hamkorlik kabi usullarning kompleks qo'llanilishiga bog'liq. Ushbu faoliyatlar orqali o'quvchilarda o'ziga ishonch, maqsadga intilish, mas'uliyat hissi va bilim olishga bo'lgan ijobiy munosabat shakllanadi. Natijada ular o'quv faoliyatida faolroq ishtirok etadilar va o'z salohiyatlarini to'liq namoyon etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shuningdek, motivatsiyani rivojlantirish jarayoni uzluksiz va tizimli ravishda olib borilishi lozim. Maktab psixologi, pedagoglar va ota-onalar o'rtasidagi samarali hamkorlik o'quvchilarning ta'limga bo'lgan qiziqishini mustahkamlashda muhim omil hisoblanadi. Ta'lim muassasasida yaratilgan ijobiy psixologik muhit esa o'quvchilarning o'z imkoniyatlariga ishonishini kuchaytirib, ularni yangi yutuqlarga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Yo'ldoshev J.G'. **Ta'lim menejmenti va boshqaruv asoslari**. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
2. G'oziev E.G. "Umumiy psixologiya". – Toshkent: O'qituvchi, 2008.
3. Davletshin M.G. "Yosh davrlari va pedagogik psixologiya". – Toshkent: O'qituvchi, 2005.
4. Rasulov A. "Maktab psixologiyasi asoslari". – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
5. Ziyonet axborot-ta'lim portali materiallari: www.ziyonet.uz
6. UNESCO. "School Violence and Bullying: Global Status Report". – Paris, 2019.
7. Internet ma'lumotlar